

Komentar in karta: 3/75

SLA V280.01 'cokla (za podkladanje kolesa)'

Mojca Kumin Horvat

1. Gradivo

Za pomen 'zavora, ki je obešena na verigo in se vtakne pod kolo', knj. *cókla* (\hat{o}), je v narečjih najpogostejši leksem *coklja* z različicami *cokelj* in *cokola*. Redkejša so poimenovanja, nastala s pomenskim prenosom z izrazov za druga obuvala (npr. *črevelj*, *košp*, *šlapslin*, *šolen*, *šuh*, *radšuh* in *radšlap*), še manj pogosta so poimenovanja, ki kažejo na snov, iz katere je zavora (*drvo*, *kamen*, *lesenjak*). Manjše areale tvorijo poimenovanja *klada*, *zagozda* in *podlaga*. Po pomenskem prenosu so nastala tudi poimenovanja *hlapec*, *maček* in *taca*.

Druga zapisana poimenovanja so redka (npr. *žlajf*, *rajs*, *tapa*), nekatera so tudi etimološko nejasne enkratnice. Kot je razvidno iz zapisanih opomb, je bila zavora te vrste lahko železna (v T242, T255–T256, T272 in T378) ali lesena (v T238 in T378). Nekateri so jo uporabljali pri vožnji v klanec (v T371), drugi samo pozimi, da voz ni drsel (v T154).

Leksem *coklja* ima v T189 pomensko razlago 'zavora za sneg'. V točkah T053 in T097 je v opombah zapisano, da predmetnosti nimajo, poznajo pa poimenovanje zanjo.

Pomensko neustrezna in zato nerelevantna sta leksema v T118 z opombo »kos lesa, ki ga privežejo kravi, da ne uteče« in *maček* v T210 z opombo »za sani«.

V točkah T023, T029–T030, T049, T061, T127, T180, T275, T337, T342, T347, T385 in T387 predmetnosti in poimenovanja zanjo ne poznajo.

2. Morfološka analiza

col//kLja < *(*cokl*)-a ← it. *zoccolo* 'cokla, opanka', srvnem. *zockel* 'cokla' ($// \geq n$ v T113–T114, T136–T137; $L \geq n$ v T204; $L \geq \emptyset$ v T114)

cokelj < *(*cokl*)-b ← srvnem. *zockel*

col//kola < *(*cokol*)-a ← it. *zoccolo*, trž. it. *zocolo* ($// \geq n$ v T115)

črevelj < **červ-bj-b* ← **červ-i*, tož. ed. **červ-bj-b* ← **červ-o* 'koža (z živalskega trebuha), usnje' (z regularnim razvojem **čer-* > **črě-* > *če-* v T008)

drva < **dr̥v-a* (im. ed. ž.) ← **dr̥v-a* (im. mn. s.) 'les, drva'

drvo < **dr̥v-o* ← **dr̥v-a* (im. mn. s.)

drvo za žlajf < **dr̥v-o za (žlajf)-b* ← **dr̥v-o* + *za 'za' + *(*žlajf*)-b

(← *(*žlajf*)-a-ti ← srvnem. *slīfen* 'brusiti' (po srvnem. diftongizaciji

$\bar{i} > ei > ai$) (ESSJ IV: 461))

kamen < **ka-men-b* ← **ka-my*, tož. ed. **ka-men-b* 'kamen'

klada < **kol-d-a* 'klada, tram' ← **kol-ti* 'klati, tolči'

hlapec < **xolp-bc-b* ← **xolp-b* 'sluga, suženj, fant'

- lesenjak** < **lēs-en-ak-ъ* (< **lēs-en-j-ak-ъ*) ← **lēs-en-ъ* ← **lēs-ъ* 'les'
zag/lozda < **za-gvozd-a* ← **za-gvozd-i-ti* 'vstaviti klin, žebelj' ← **za-* + **gvozd-i-ti* (← **gvozd-ъ* 'vejica, zatič, klin') (// ≥ l v T371, T390–T392, T395, T399, T402, T414)
mačka < **mač-ъk-a* 'mačka' ← **mac-a*, **mac*
maček < **mač-ъk-ъ* ← **mač-ъk-a*
podloga < **podъ-log-a* ← **podъ-leŕi* ← **podъ-* 'pod' + **leŕi* (< **leg-ti*) 'leči'
podlaga < **podъ-lag-a* ← **podъ-lag-a-ti* ← **podъ-lož-i-ti* ← **podъ-leŕi*
podlaganica < **podъ-lag-a-n-ic-a* ← **podъ-lag-a-n-ъ* ← **podъ-lag-a-ti*
podlahka < **podъ-lag-ъk-a* (z razvojem (**gk* >) *xk* ≥ *fk* v T404 (Ramovš 1924: 239))
poleno < **pol-ě-n-o* 'poleno' ← **pol-ě-ti* 'goreti'
količ < **kol-it-ъ* ← **kol-ъ* 'kol'
klin < **kl-in-ъ* 'klin' ← **kol-ti* 'klati, tolči'
zajec < **zajęc-ъ* 'zajec'
čoket < **(čoket)-ъ* ← furl. *çoc* 'čok' (z manjšalno pripono furl. -et)
cuketa < **(cuket)-a*, nejasno, verjetno trž. it. *zocheto* 'majhen čok'
kajla < **(kajl)-a* ← nem. *Keil* 'klin, zagozda'
košp- < **(košp)-ъ* / **(košp)-ę* (im. mn.) ← it. *cospo* 'leseni čevelj'
šlapslin < **(šlapslin)-ъ*, prim. nem. *Schlappe* 'ohlapna copata', kor. nem. *Schlāpfn* 'copati' (Schneeweis 1960: 21)
radšlap < **(radšlap)-ъ*, prim. nem. *Radschlapfen*
šolen < **(šoln)-ъ* ← srvnem. *schuochlīn* 'čeveljček'
šuh < **(šux)-ъ* ← nem. *Schuh* 'čevelj'
radšuh < **(radšux)-ъ* ← nem. *Radschuh* 'cokla'
taca < **(tac)-a* ← srvnem. *tatze*, nem. *Tatze* 'taca, šapa'
žlajf < **(žlajf)-ъ* ← **(žlajf)-a-ti* ← srvnem. *slīfen* 'brusiti' (po srvnem. diftongizaciji *ī* > *ei* > *ai*) (ESSJ IV: 461)
žlajfprigelj < **(žlajfprigl)-ъ* ← nar. bav. nem. *Schleifprügel* 'naprava za zaviranje' (BDO: *Schleifprügel*; WBÖ 3, 1161: bav. avstr. *Schleif[en]prügel*)
žlajfar < **(žlajfar)-j-ъ* ← srvnem. *slīfære* 'brusač, brus' (po srvnem. diftongizaciji *ī* > *ei* > *ai*)
rajs < **(rajs)-ъ* ← nem. *Reiss* ← nem. *reissen* 'praskati, vrezati črte'
topa < **(top)-a* ← it. *toppo* 'štor, klada'
tapa < **(tap)-a* ← furl. *tāp* 'podklada za kolo, da se ne premakne'
cvike (im. mn.) < **(cvik)-ę* ← nem. *Zwicke* 'ščipalka'
colek < **(col)-ъk-ъ* ← srvnem. *zol*, bav. nem. *Zoll* 'parobek, hlod, tram'
čok < **čok-ъ* 'kos debla, štor'
binta < **(bint)-a* ← bav. srvnem. *winte* 'vitel' (po prehodu srvnem. *w* [u] > [w])

copanica, nejasno, morda v zvezi s *côpati* 'tolči z nogami ob tla', 'glasno padati' / *copanje* 'podolžni tram pri vozu' / *côpanj* (← nem. *Zugbaum*)
pavha, nejasno

3. Posebnosti kartiranja

Kot enkratnice so kartirani leksemi *klin* v T008, *čoket* v T063, *količ* v T074, *čok* v T100, *poleno* v T100, *topa* v T111, *tapa* v T112, *pavha* v T231, *colek* v T311, *cvike* v T365, *binta* v T381, *copanica* v T388 in *mačka* v T409.

Kot enkratnice s *podlag-* so kartirani leksemi *podlaga* v T363, *podlahka* v T404 in *podlaganica* v T405.

Kot enkratnica s *podlog-* je kartiran leksem *podloga* v T152.

Kot enkratnici z *drv-* sta kartirana leksema *drva* v T367 in *drvo* v T383.

Kot enkratnica s *-šlap* je kartiran leksem *radšlap* v T052.

Kot enkratnici s *-šuh* sta kartirana leksema *šuh* v T050 in *radšuh* v T041.

Kot enkratnica z *žlajf-* je kartiran leksem *žlajfar* v T282.

Kot enkratna besedna zveza z *drv* je kartiran leksem *drvo za žlajf* v T152.

Kot tretji odgovor v posamezni točki so z znakom za komentar kartirani leksemi *coklja* v T008, T244, *zajec* v T355, *šolen* v T381 ter *zagozda* v T378 in T392.

Kot nerelevantni so kartirani odgovori *cokola* v T118, *cokelj* v T417, *ketina* v T146 in odgovor *podloži voz* v T233.

S simbolom za »ni poimenovanja« so kartirani odgovori v T023, T029–T030, T049, T061, T127, T180, T275, T337, T342, T347, T385 in T387.

4. Uporabljena dodatna literatura

BDO ([https://bdo.badw.de/suche?lemma=Schleifpr%C3%BCgel&stichwort=&options\[case\]=1&options\[exact\]=1](https://bdo.badw.de/suche?lemma=Schleifpr%C3%BCgel&stichwort=&options[case]=1&options[exact]=1), dostop 12. 6. 2023); Schneewis 1960; WBÖ 3

5. Primerjaj

SLA: V279(a).01 *zavreti z verigo* (3/73), V279(b).01 *zavreti z zavoro* (3/74), V158A.01 *drvo* (2/72), V642.01 *hlapec* (1/133), V095.01 *čevlji*; OLA: /; ALE: /; SDLA-SI: /; ALI: /; ASLEF: 3895 *podpora za sode*; HJA: /; LinGeH: /; ÚMNYA: /

6. Etnološka osvetlitev

Cokla za podlaganje kolesa pri vprežnem ali vlečnem vozu je bila ponekod del opreme voza, večinoma pa odsev vsakokratne iznajdljivosti voznika, ki je za podlaganje kolesa uporabil različne predmete, ki jih je našel v bližnji okolici. To so bili lahko ostanki trdnih oblikovanih predmetov, ki so se kot odpadki znašli ob cesti, kos kamna, skale, les, veje, razžagani ostanki čokov idr. predmeti. Glede na okoliščine, težo bremena in nagnjenost terena so podlagali le eno ali dve kolesi, lahko pa tudi vse štiri.

Cokle, ki so jih imeli predvsem furmani pripete na svoje vozove, so bile večinoma železne in izdelek orodnih kovačev. V Šentpavlu pri Šentvidu pri Stični so raziskovalci Slovenskega etnografskega muzeja evidentirali in v risbi dokumentirali rahlo usločeno coklo kot zavoro pri vozu. Cokla je bila z verigo pritrjena na voz in jo je voznik po uporabi skupaj z verigo zataknil za del ogrodja voza. Podobne cokle so uporabljali tudi drugod, vendar redko pri vsakdanjem kmečkem delu. Takrat so vozove večinoma najprej zavrli in nato podprli z bližnjim priročnim predmetom. Cokle uporabljajo tudi sodobna vozila. Vlake in tudi posamezne vagoni med daljšim postankom zavarujejo z močnimi kovinskimi coklami, navadno s ključi, pritrjenimi na tirnice. Bolj zaobljene cokle uporabljajo tudi vozniki velikih kamionov in avtobusov, ki občasno in v določenih nepredvidljivih okoliščinah kolesa svojih vozil podlagajo s coklami.

Prim.: Bogataj 1989; Bogataj 1992; Makarovič 1965/1966; Novak 1960; SEL 2004; Sitar 1995; Stanonik 1987; VSL 1997–1998

7. Skica

